

УДК 37.013.322(410)

*Козубовська І. В.,
д. пед. н.,
професор,
завідувач кафедри
загальної педагогіки
і педагогіки вищої школи,
Ужгородський
національний університет
(Ужгород, Україна)*

*Шпеник С. З.,
к. пед. н.,
старший викладач
кафедри іноземних мов,
Ужгородський
національний університет
(Ужгород, Україна)*

ОСВІТНЯ І ДОЗВІЛЛЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті розглядається проблема людей похилого віку. Аналізується досвід Великої Британії в організації освітньої та дозвілєвої діяльності людей похилого віку. Охарактеризована сутність і роль дистанційного навчання і дозвілля в житті літніх британців. Особлива увага звертається на діяльність “університетів третього віку”, які надзвичайно поширені у Великій Британії.

Ключові слова: *люди похилого віку, Велика Британія, освіта, дистанційне навчання, дозвілля, університети третього віку.*

В статтє рассматривается проблема людей пожилого возраста. Анализируется опыт Великобритании в организации образования и досуга людей пожилого возраста. Охарактеризована сущность и роль дистанционного обучения и досуга в жизни пожилых британцев. Особое внимание уделено деятельности университетов третьего возраста, которые получили широкое распространение в Великобритании.

Ключевые слова: пожилые люди, Великобритания, образование, дистанционное обучение, досуг, университеты третьего возраста.

This article deals with the problem of the third age people. The experience of Great Britain in providing of the educational and leisure activity of elder people is discussed. The important role of distance learning and leisure in the life of the third age people is underlined. Special attention is paid to the activity of “the universities of the third age”, widely spread in Great Britain.

Keywords: the third age people, Great Britain, education, distance learning, leisure, universities of the third age.

Постановка проблеми. Україна сьогодні належить до тих країн світу, де показники частки населення віком понад 60 років є досить високими. За прогнозами вчених вони будуть і надалі зростати. Безперечно, старіння – це природний процес, проте в сьогоднішніх реаліях він перейшов із площини суто індивідуального явища у суспільно важливий за своїми наслідками факт. Люди похилого віку, або, як їх називають у Європі, “люди третього віку”, відіграють у вітчизняному суспільстві важливу роль в політичному, економічному, духовному, громадському житті. Значна частина з них продовжують працювати повний або неповний робочий день навіть після досягнення пенсійного віку. Переважна більшість тих, які офіційно вийшли на пенсію, беруть активну участь у громадській, волонтерській діяльності, займаються самоосвітою, продуктивною дозвіллевою діяльністю.

Цікавий досвід організації освітньої та дозвіллевої діяльності людей похилого віку мають деякі зарубіжні країни, зокрема Велика Британія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні, педагогічні, соціологічні, медичні, правові аспекти проблеми людей похилого віку досліджуються вітчизняними і зарубіжними вченими (Р. Аткінс, А. Вейсман, А. Голдстен, Т. Голубенко, Н. Єрмак, М. Єрмолаєва, М. Житинська, Дж. Маддок, О. Мельничко, Д. Фельдштейн та ін.). Особливий інтерес у вчених останнім часом викликають питання, пов’язані з діяльністю “університетів третього віку”, де продовжують

самоосвіту й організують дозвілля люди похилого віку (А. Богуцька, П. Ласлет, В. Поліщук, М. Янг).

Мета статті полягає в здійсненні аналізу зарубіжного досвіду організації освітньої та дозвілдової діяльності людей похилого віку.

Виклад основного матеріалу. У віковій структурі населення Великої Британії (станом на 2015 рік) частка людей віком від 55 до 65 років становила 11,58; віком від 65 років і більше – 17,73 %. Отже, майже 30 % населення Великої Британії відноситься до категорії людей третього віку (“third age of life”) і користується увагою, повагою і належною підтримкою суспільства. Люди третього віку активно долучаються до підвищення свого освітнього рівня, цікавого та різноманітного дозвілля.

У підвищенні освітнього рівня людей літнього віку слід відзначити важливу роль дистанційного навчання, яке надзвичайно поширене у Великій Британії [1; 3; 4].

Дистанційне навчання є однією з форм безперервної освіти, яка покликана реалізувати право людини на освіту та отримання інформації.

Дистанційне навчання – це навчання без кордонів, відкрите і доступне для всіх, незалежно від того місця, де людина живе, з використанням як технологічної основи сучасних засобів нових інформаційних технологій і засобів масової комунікації – звичних (радіо, телебачення, факс), і порівняно нових (аудіо-, теле- і відеоконференції, комп’ютерні телекомунікації і т. п.).

Дистанційна освіта – це організований по певних темах, дисциплінах навчальний процес, який передбачає активний обмін інформацією між учнями та викладачами, а також між самими учнями, і який максимально використовує сучасні засоби нових інформаційних технологій.

У центрі процесу навчання перебуває самостійна пізнавальна діяльність того, хто навчається. Навчання, самостійне оволодіння знаннями стали сьогодні потребою людини. Отже, необхідна гнучка система освіти, яка дозволяє отримувати знання там і тоді, коли це зручно кожному індивіду. В той же час важливо не тільки оволодіти певною сумою знань, але й навчитися самостійно набувати нових знань, працювати з інформацією, оволодівати новими способами пізнавальної діяльності.

Дистанційне навчання, індивідуалізоване у своїй основі, не виключає разом з тим можливість широкої комунікації тих, хто навчається.

Дистанційне навчання покликане вирішувати специфічні проблеми, які стосуються розвитку творчої складової освіти й ускладнені для досягнення у традиційному навчанні:

- посилення активної ролі індивіда в індивідуальному навчанні: у вирішенні навчальних цілей, виборі домінуючих напрямків, форм і темпів навчання у різних освітніх сферах;
- різке збільшення об'єму доступних освітніх масивів, культурно-історичних досягнень людства, доступ до світових культурних і наукових скарбів для людей з будь-якого населеного пункту, який має телезв'язок;
- надання можливості спілкування індивіда з педагогами-професіоналами, з ровесниками, однодумцями, консультування зі спеціалістами високого рівня, незалежно від їх територіального місцезнаходження;
- збільшення евристичної складової навчального процесу за рахунок застосування інтерактивних форм занять, мультимедійних навчальних програм;
- більш зручні, у порівнянні з традиційними, умови для творчого самовираження індивіда, можливість демонстрування результатів творчої діяльності для всіх бажаючих.

Отже, важливою особливістю дистанційного навчання є надання студентам можливості самим здобувати необхідні знання, користуючись розвинутими інформаційними ресурсами, наданими сучасними інформаційними технологіями. Інформаційні ресурси: бази даних і знань, комп'ютерні, в тому числі мультимедіа, навчаючі та контролюючі системи відео- й аудіозаписи, електронні бібліотеки разом з традиційними підручниками і методичними посібниками створюють унікальне розподільне середовище навчання, яке доступне широкій аудиторії.

Проведення відео- і телевізійних конференцій, круглих столів дає можливість частих, навіть щоденних, консультацій з викладачами через комп'ютерні комунікації, робить взаємодію студентів із викладачами навіть більш інтенсивною, ніж при традиційній формі навчання.

Дистанційне навчання інтегрує всі існуючі методи навчання і надає їм якісно новий рівень. Передбачається велика кількість завдань, розрахованих на самостійне опрацювання, з можливістю надання щоденних консультацій.

У навчальному процесі дистанційної освіти використовуються такі засоби навчання: друковані видання; електронні видання на гнучких магнітних, лазерних або жорстких дисках; комп'ютерні навчальні системи у звичайному та мультимедійному варіантах; аудіо навчально-інформаційні матеріали; відео навчально-інформаційні матеріали; лабораторні дистанційні практикуми; програми-тренажери; бази даних і знань із вилученим доступом; електронні бібліотеки з вилученим

доступом; дидактичні матеріали на основі геоінформаційних систем; комп'ютерні мережі; телевізійні передачі.

Що стосується дозвілля, то відомо, що класичне поняття “дозвілля” було розроблено Арістотелем. За Арістотелем, поняття “дозвілля” є невід’ємним від поняття “думка”. Воно розглядається ним як діяльний стан людини, яка ні в чому не має потреби, а діє в силу природно властивої їй людської активності [2, с. 15]. Той, хто не має дозвілля, підкреслював Арістотель, гідний жалю: адже він не має можливості зустрічатися з друзями, думати про справи держави, бути присутнім у судах і на зборах. Щастя також пов’язане з поняттям дозвілля, бо той, хто отримує насолоду, відчуває себе щасливим. Дозвілля – це й розвиток розуму і душі, це те, що трапляється в житті, як любов, радість, це неможливо контролювати. Без нього, на думку Арістотеля, не може бути ні розвиненого смаку, ні мистецтва, ні цивілізації. Людей, які поспішають, греки не вважали досить цивілізованими. Дозвілля заповнене бесідами, музикою, відвідуванням громадських місць, гімнастикою. Найбільш часта форма дозвілля – це розумове споглядання, філософствування, що поєднує в собі стан повноти, спокою та вищої духовної активності. Платон і Арістотель розглядали дозвілля як одну з найважливіших цінностей нарівні з мудрістю і щастям. Здатність розумно використати дозвілля – основа життя вільної людини.

У Великій Британії сьогодні широко поширені інститути, пов’язані з організацією вільного часу: так звані соціально-дозвілльєві центри, які можуть набувати значення клубів, об’єднань тощо.

Центри дозвілля для людей похилого віку задовольняють їх запити, організовуючи відвідування виставок сучасних і старовинних меблів, приладів, текстилю, де можна не тільки подивитися цікаві експонати, але і придбати річ, що сподобалася, за доступною ціною. Тут є всі можливості для занять художньою самодіяльністю, рукоділлям, вишиванням, живописом, моделюванням, музикою. Задача організатора дозвілля – знайти підхід до кожного учасника, тактовно направити його прагнення.

Члени клубних об’єднань колекціонують марки, монети, рідкісні книги. При кожному такому об’єднанні діє самодіяльний театр. Мабуть, саме там люди похилого віку в повній мірі можуть розкрити свої таланти і здатності, оскільки справа знаходиться кожному – і музикантам, і співакам, і акторам, і художникам. На міських святах члени центра виступають з концертами і спектаклями. Ці виступи приносять всім учасникам заслужене почуття задоволення та корисності суспільству. Ще більш важливі виступи в лікарнях і будинках для літніх

громадян. Члени клубу не тільки дають там концерти, але і регулярно відвідують людей, які там проживають, розмовляють з ними, розповідають їм новини, читають книжки. Організатори дозвілля намагаються залучити членів клубу і до занять спортом. Гімнастика і спортивна ходьба також користуються популярністю. Можна з упевненістю сказати, що всі члени клубів займаються спортом із задоволенням.

Слід підкреслити, що в Англії значно рідше зустрічаються спеціалізовані клуби для людей похилого віку, ніж в інших країнах. Для Великої Британії більш типові багатoproфільні клубні об'єднання та клуби за інтересами, робота яких будується на базі комплексних дозвіллевих центрів.

У розвитку дозвіллевої діяльності у Великій Британії значну роль відіграє Бартон-Хілл (Barton-Hill settlement) – денний центр, який входить до складу громади при Брістольському університеті [5]. Стати його членом можна з власного бажання, а також на прохання родичів діючого члена. Бартон-Хілл відкритий як для постійних членів, так і для тих, хто хоче лише іноді приходити туди. Однак існують основні критерії для прийому в члени центру Бартон-Хілл: потреба в спілкуванні, бажання культурно провести час, відпочити. Членами центру можуть бути інваліди та люди похилого віку незалежно від того, проживають вони одні або з родичами. Члени центру повинні бути спроможними обслуговувати себе (мається на увазі їжа, пересування – можливо в інвалідній колясці – і т. д.). У центр приймають людей, які проживають в районах, розташованих неподалік від Бартон-Хілл. Виключення може бути зроблене для тих, хто раніше жив там, а потім, через обставини, переїхав.

Центр працює чотири дні в тиждень, з понеділка по четвер. У ньому одночасно можуть знаходитися близько 60 чоловік. Оскільки в центрі ще бувають гості, які просто “заглядають” туди час від часу, без певного графіка, то центр може прийняти ще декілька чоловік. Більшість членів центру приїжджають туди два рази, деякі, кому це необхідне, три або чотири дні в тиждень. По понеділках в центрі діє “Клуб жінок”.

У понеділок члени центру усамітнюються в спеціальній вітальні на другому поверсі. Для зручності підйому на другий поверх споруджений спеціальний ліфт. У час ланчу і після нього в столовій проводиться перегляд відеофільмів за заявками. Календар перегляду фільмів складається на поточний місяць. Потім члени центру обговорюють побачене, сперечаються, обмінюються враженнями.

По вівторках працює клуб “Ми разом”. У ці дні перед членами клубу виступають запрошені артисти (співаки, піаністи, невеликі ансамблі),

часто члени клубу слухають лекції з цікавої їм тематики (проблеми здоров'я, новини політики, мистецтва). Члени клубу із задоволенням беруть участь у бесідах, тема яких пов'язана з тим, що їх оточує. Їх хвилюють також новини мистецтва, нові книги і газети. По п'ятницях центр проводить програму "Потанцюємо і заспіваємо після чаювання". У ці дні запрошуються члени денних центрів, розташованих поблизу. Запрошуються також і студенти з брістольського університету. Члени центру і гості знайомляться, співають улюблені пісні, танцюють, слухають музику. Цю програму веде спеціальний інструктор з дозвілля.

Слід також відмітити програму "Подорожуйте з нами". Декілька разів на рік членам клубу пропонуються невеликі подорожі та прогулянки на автобусах за пільговими цінами. Це можуть бути виїзди на природу, в навколишні замки і музеї. Для тих, хто відчуває себе краще, організовуються поїздки в інші міста і країни. Найбільшою популярністю користуються тури до Франції, оскільки це недалеко і недовго. По вівторках в центрі збирається група любителів історії. Як правило, серед членів цієї групи є люди, які раніше, до хвороби або до пенсійного віку, професійно займалися історією. Ці професіонали є, як правило, ведучими зустрічей групи. Спочатку складається план роботи на рік, вибирається тематика для обговорення. Один рік учасники історичної групи займаються історією рідного краю, на наступний рік – давньою історією. Безсумнівно, участь у роботі цієї групи вимагає певної підготовки. Але після виступів і дискусій члени клубу відчувають глибоке задоволення. Підготовка до цих зустрічей займає немало часу, спонукає до читання книг, перегляду відеофільмів, пов'язаних із тематикою майбутньої зустрічі. У цей час інваліди на певний час забувають про свої недуги, а люди похилого віку відволікаються від сумних роздумів.

Аналізуючи освітню та дозвілльєву діяльність людей похилого віку у Великій Британії, не можна не згадати про такий феномен як університет третього віку (the University of the Third Age (U3A)).

У Великій Британії університети третього віку розпочали свою діяльність з 1982 року. Вони є самостійними закладами, неформальними асоціаціями різної структури, що складаються з груп людей, які добровільно об'єдналися, щоб ділитися своїми знаннями, вміннями, навичками і досвідом. Термін університет у цьому контексті використовується у своєму первісному значенні – як група людей, які об'єднуються, щоб розділити любов до навчання. Університети третього віку у Великій Британії ще називають єдиною національною освітньою організацією, якою керують її ж члени [6].

Університети третього віку у Великій Британії є унікальними через те, що весь навчальний процес здійснюється його членами самостійно.

У загальному контексті мета діяльності університетів третього віку у Великій Британії полягає: в підвищенні рівня освіченості британського суспільства; у створенні закладів для стимулювання й організації навчання людей літнього віку заради їх власного задоволення, а не заради здобуття кваліфікації чи диплому; у допомозі людям літнього віку в ефективному використанні вільного від роботи часу і розробці ефективних способів досягнення; в актуалізації у людей літнього віку знань про їх інтелектуальні, культурні та творчі можливості та значенні цих знань і вмінь для них особисто і для суспільства; у забезпеченні людей літнього віку ресурсами, необхідними для розвитку і поглиблення їх інтелектуального, культурного та творчого життя; у створенні нетипового закладу, де немає жодної різниці між тими, хто навчає і тими, хто навчається, де діяльність носить добровільний характер і види діяльності пропонуються самими членами університету; у створенні можливостей для навчання людей літнього віку; у набутті вмінь і навичок, розвитку інтересів виключно для себе без орієнтації на здобуття кваліфікації, диплому або інших особистих досягнень; в організації і залученні членів університету для допомоги значній кількості людей літнього віку у Великобританії, які прагнуть до поглиблення своїх знань, до оволодіння вміннями та навичками, але які не мають бажання навчатися у типових навчальних закладах; у проведенні досліджень процесів старіння британського суспільства і розробці сучасних технологій попередження цього процесу; в заохочуванні і наданні допомоги у створенні подібних університетів у всіх частинах королівства, де є сприятливі умови, і співпрацювати з ними [7].

Основною формою діяльності університетів третього віку є функціонування груп за інтересами. Групи за інтересами формуються за умови наявності 2 і більше осіб, зацікавлених у певній тематиці. Вони можуть бути неформальними самофункціонуючими навчальними групами, групами он-лайн курсу та групами, які веде експерт.

Більшість університетів третього віку мають принаймні одну групу з вивчення іноземних мов, також групи за такими напрямками: активна ходьба, музика, письмо, історія мистецтва, наука і техніка, історія (різні галузі). Дивлячись на різноманіття тематичних груп по всій країні, ми знаходимо дивовижну широту інтересів: наукові і технічні дослідження, різні напрями історії та розвиток практичних навичок, також різноманіття соціальних і культурних заходів, таких як театральне мистецтво, навчально-ознайомчі поїздки по країні та закордон.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище узагальнимо, що в Україні проживає велика кількість людей похилого віку, які потребують уваги. Значний позитивний досвід організації освітньої та дозвілдової діяльності людей похилого віку, який вартий запозиціонування України, мають деякі зарубіжні країни, зокрема, Велика Британія.

Література:

1. *Anderson T.* Teaching in an online learning context / Т. Anderson, F. Elloumi (Eds.) // *Theory and Practice of Online Learning*. – Athabasca, AB : Athabasca University, 2004. – P. 273–294.

2. Аристотель. Никоманова етика // Аристотель. Сочинения. – М. : Наука, 1983. – 200 с.

3. *Bates A. W. Tony.* Technology, Open Learning and Distance Education (Routledge Studies in Distance Education) / A. W. Tony Bates. – Routledge, 1995. – 266 p.

4. *Lockwood F.* Innovation in open & distance learning: successful development of online and Web-based / F. Lockwood, A. Gooley (eds.). – London : Kogan Page, 2001. – 228 p.

5. *Moran I. M.* Leisure Activities for the Mature Adult / I. M. Moran. – New York : Minneapolis, 1998. – 330 p.

6. *Поліщук В. А.* Мета і принципи діяльності університетів третього віку у Великій Британії / В. А. Поліщук, А. А. Богуцька // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2017. – вип. 40. – С. 220.

7. The Third age Trust. – UK: The Third Age Trust, 2014. – 14 p.